

Det nya Europa tar form

Redaktör Per Jacob Fischer erinrar i denna artikel om att EEC-kommissionen inte bara omfattar den europeiska ekonomiska gemenskapen utan även Kol- och stålunionen och Euratom. Sjutusen tjänstemän vid kommissionen arbetar sedan mer än ett årtionde med att fläta samman de sex nuvarande EEC-länderna. Resultatet har bl a blivit tullunion, gemensam arbetsmarknad, gemensam jordbruksmarknad och viss harmonisering av lagstiftningen. Man arbetar för att förverkliga en fri varuhandel och fri rörlighet för arbetskraft, kapital och företagande. Ty EEC pekar mot framtiden. Ej minst är det av intresse att konstatera att EEC-länderna redan i dag är u-ländernas största kund och köper fjärdedelen av deras totala export.

I dagarna är det precis tjugo år sedan man lade den första grundstenen till det nya Europa som nu håller på att växa fram. Den 18 april 1951 undertecknade Frankrike, Västtyskland, Italien, Belgien, Holland och Luxemburg fördraget om kol- och stålunionen (CECA sedermera ECSC). Därmed skred man från ord till handling. Arbetet på att förverkliga planerna på en integration av europeiska länders ekonomi tog sin början.

Det var fransmannen Robert Schuman som lade fram förslaget och med tanke på den nivå, som den svenska EEC-debatten ibland håller sig på, kan det vara skäl att helt kort erinra om hur han motiverade det. Schuman menade att om den västeuropeiska kol- och stålproduktionen flätades samman under en gemensam ledning, skulle för det första ett framtida krig mellan Frankrike och Tyskland inte bara bli »otänkbart utan också materiellt omöjligt». Men samtidigt som man nådde detta stora politiska mål skulle man också vinna ekonomiska fördelar. Det skulle skapas en gemensam bas för de europeiska ländernas ekonomiska återuppbyggnad, vilket inte bara skulle möjliggöra en snabbare höjning av levnadsstandarderna i dessa länder utan också göra dem mera konkurrenskraftiga gentemot de båda världsmakternas stormarknader i väst och öst.

Tre gemenskaper

Många tvivlade på att Robert Schumans kungstanke någonsin skulle kunna realiseras, men deras tvivel bragtes på skam.

Kol- och stålunionen blev en stor framgång, och uppmuntrade härav beslöt de sex länderna att ta ännu ett stort steg på den ekonomiska integrationens svåra väg. Den 25 mars 1957 undertecknade de två fördrag i Rom – det ena om en europeisk ekonomisk gemenskap (EEC), det andra om en europeisk atomenergigemenskap (EURATOM).

Dessa tre gemenskaper har numera förts samman under en hatt. EEC-kommissionen har officiellt blivit »de europeiska gemenskapernas kommission». Våra förhandlingar i Bryssel gäller inte bara förhållandet mellan EEC och Sverige utan förhållandet mellan alla tre gemenskaperna och vårt land.

EEC är den viktigaste av dessa tre gemenskaper, och denna artikel skall därför huvudsakligen ägnas åt en kort översikt av vad som hittills skett inom EEC, vad man nu håller på med och vilka planer man välver för framtiden. Egentligen är det en omöjlig uppgift att ge sig i kast med en sådan skildring eftersom det rör sig om en oavlåtligt pågående process, en aldrig avstannande utveckling på de mest olika områden. Sjutusen tjänstemän – huvudsakligen i Bryssel och Luxemburg – arbetar dag för dag sedan mer än ett årtionde på att fläta samman de sex nuvarande EEC-länderna och begagnar sig därvid av metoder, som hittills sällan eller aldrig använts i internationellt umgänge.

EEC har sålunda introducerat nya former för ett samarbete mellan och en sammanflätning av suveräna nationer, och detta är kanske det inte minst märkliga

i sammanhanget. Det »enande» av de europeiska folken, som Napoleon och Hitler försökte genomföra med våld och som väl också Stalin hade planer på vid andra världskrigets slut, genomförs nu fredligt och frivilligt genom beslut på otaliga sammanträden i lika otaliga kommissioner och kommittéer.

Med detta dagligen pågående samarbete har man redan i väsentliga avseenden förverkligat vad Robert Schuman drömde om. Man har redan nått så långt att »ett nytt krig mellan europeiska folk upplevs av oss alla som en orimlighet» som den svenska regeringen konstaterar i sin deklaration i Bryssel den 10 november. Därmed har det första stora syftet uppnåtts, vilket åtminstone i någon mån borde beaktas inte bara av dem som nu på allt sätt försöker nedvärta EEC utan också i de kretsar där man ängsligt mot varandra väger fördelar och nackdelar av en svensk anslutning.

Mera konkret uttryckt har strävandena inom EEC hittills resulterat i en tullunion, en gemensam arbetsmarknad, en gemensam jordbruksmarknad, en viss harmonisering av lagstiftningen och mycket annat, som tillsammans är avsett att bilda den ram, inom vilken en allt djupare gemenskap mellan medlemsländerna skall skapas.

Tullunionen

Tullunionen blev klar den 1 juli 1968. Då slopades alla tullar mellan länderna inom EEC samtidigt som en gemensam yttre tulltaxa gentemot utomstående län-

der upprättades. Detta gäller både industri- och jordbruksprodukter och har alltså gått betydligt längre än EFTA, vars frihandel endast omfattar industrivarorna.

Genom tullunionen har den interna handeln mellan EEC-länderna naturligtvis fått ett starkt uppsving – för vissa industribranscher anges ökningstal på 300 à 400 procent – men viktigare är att den utgör en förutsättning för den stora gemensamma marknaden, som man avser att skapa. Tullarna var ett av hindren för en sådan marknad men det finns flera, och dessa har man ännu inte fått bukt med.

Sedan »tullgränserna» försvunnit har sålunda »skattegränserna» kommit att utgöra ett av de främsta hindren för ett fritt varuflöde mellan EEC-länderna beroende på att dessa lägger skatt på varorna enligt olika system och av olika höjd. Först 1972 räknar man med att kunna införa en enhetlig »moms» – mervärdeskatt – inom hela EEC-området. Andra viktiga uppgifter blir att samordna den sanitära kontroll av livsmedel, som varje land upprätthåller vid sina gränser, och att harmonisera lagstiftningen ifråga om kontrollen av kemikalier.

Fri varuhandel är ett av målen. Fri rörlighet för arbetskraft, kapital och företagande är andra mål. Man har ännu inte helt nått något av dessa mål, men är oavslutligt på väg.

Fri arbetsmarknad

Sedan den 15 oktober 1968 råder en fri arbetsmarknad inom EEC för den övervägande delen av löntagarna. Medborgar-

na i ett EEC-land har rätt att söka arbete i vilket som helst av de andra EEC-länderna, och all diskriminering på grund av nationalitet är förbjuden såväl ifråga om löneförmåner som andra anställningsvillkor.

Den fria arbetsmarknaden gäller emellertid inte för anställning i offentlig tjänst och inte heller för sådana yrken, där det krävs särskilda kompetensvillkor som kan vara olika i olika länder. Bestämmelserna om arbetskraftens fria rörlighet gäller endast medborgare i EEC och inte invandrare från utomstående länder.

Upprättandet av en fri arbetsmarknad har ingalunda lett till någon större överflyttning av arbetskraft från det ena EEC-landet till det andra. Rörligheten tvärs över gränserna har tvärtom varit förvånansvärt liten. Anledningen härtill anses främst vara att de allra flesta europeiska löntagare i det längsta drar sig för att flytta till ett annat land med annat språk och klimat och andra traditioner så länge de kan få ett tämligen hyggligt betalt arbete i det egna landet. Även om exempelvis en fransman skulle få lite bättre betalt i ett tyskt företag, överger han inte gärna sin franska hembygd för den sakens skull.

Det enda EEC-land, från vilket arbetskraft i större utsträckning utvandrat till andra EEC-länder, är Italien, men även den nordgående strömmen av italienare börjar nu sina.

Den stora massan av utländska arbetare i EEC-länderna består sålunda inte av personer som flyttat från ett EEC-land till ett annat utan av invandrare från länder utanför EEC – Spanien, Jugoslavien,

Grekland, Turkiet, Algeriet och Portugal. Deras invandring har ingenting med upprättandet av EEC:s fria arbetsmarknad att göra utan bottnar i samma förhållanden, som lett till att även vårt land sugit åt sig en hel del utländsk arbetskraft, bl a från medelhavsländerna.

Sociala förmåner

Men åter till den för EEC-medborgarna själva förbehållna fria arbetsmarknaden. Det är klart att arbetskraftens rätt till rörlighet tvärs över gränserna inom EEC-området skulle bli tämligen illusorisk, om en arbetstagare som flyttar från ett land till ett annat därvid skulle gå miste om de sociala förmånerna i sitt »gamla» hemland. Man har därför kompletterat bestämmelserna om en fri arbetsmarknad med en omfattande harmonisering av sociallagstiftningen, så att den inflyttande arbetskraften får samma förmåner som den inhemska ifråga om sjuk- och arbetslöshetsförsäkring, familjebidrag osv. Det land där arbetstagaren är anställd svarar för utbetalningen av dylika förmåner – även när det exempelvis gäller arbetstagarens i hemlandet kvarvarande hustru och barn. Kostnaderna för ålders- och invalidpensioner bestrids däremot av medlemsstaterna i proportion till den tid som arbetstagaren ifråga tjänstgjort i landet.

Harmoniseringen av sociallagstiftningen inom EEC har skett efter principen att man höjer de sociala förmånerna till den nivå, som råder inom landet med det bäst utbyggda socialförsäkringssystemet. Motsatsen – en sänkning till den lägsta nivån

– skulle ha varit otänkbar av hänsyn till den allmänna opinionen, och dessutom har konkurrensförhållandena spelat en stor roll. Det ligger ju i företagens intresse att de inom samtliga EEC-länder belastas med lika stora sociala utgifter, annars skulle det inte kunna bli någon konkurrens på lika villkor mellan dem.

Farhågorna för att en svensk anslutning till EEC skulle leda till något slags social nedrustning i vårt land är obefogade. Socialutgifterna i Sverige uppgick 1967 till 18 procent av bruttonationalprodukten, medan de sex EEC-länderna samma år redovisade följande siffror: Belgien 16,9, Frankrike 18,6, Västtyskland 20,8, Italien 17,9, Luxemburg 19,3 och Holland 18,8. Dessa siffror säger naturligtvis inte hela sanningen, men de visar dock att skillnaderna i »socialnivå» är tämligen obetydliga.

Gemensam jordbruksmarknad

Ett av de mest märkliga och även mest omskrivna resultat, som EEC hittills lyckats uppnå, är att man skapat en gemensam jordbruksmarknad. Vägen dit har kantats av katastroftillbud av sådan omfattning att de ibland varit nära att äventyra EEC:s fortsatta existens, men fr o m den 1 juli 1968 är dock EEC:s gemensamma jordbruksmarknad ett faktum, i varje fall ifråga om själva ramen och mekanismen.

EEC:s jordbrukspolitik har i stort sett samma syfte som den svenska, och metoderna för att nå detta syfte är också ungefär desamma. Jordbrukarna skall garante-

ras en skälig levnadsstandard oavsett hur livsmedelspriserna på världsmarknaden gestaltar sig.

Vid införsel från utomstående länder till EEC-området tillämpar man ett system med rörliga importavgifter, motsvarande skillnaden mellan EEC:s skäliga tröskelpris och det lägsta priset på världsmarknaden. De pengar som man på så sätt får in används dels till stöd åt EEC-jordbrukarnas export till utomstående länder, dels till reglering av den inhemska EEC-marknaden och dels slutligen till en förbättring av produktionsvillkoren inom EEC. Inom ramen för regleringarna är handeln med jordbruksvaror helt befriad från tullar inom EEC-området.

Systemet ledde snart till en besvärande överproduktion av en del livsmedel (smörberget), och det visade sig också att det skulle krävas betydligt radikalare åtgärder för att göra jordbruksnäringen rimligt lönsam för det stora flertalet av dess utövare. EEC:s store jordbruksprofet Sicco Mansholt lade därför fram en plan, som innehåller en rad synnerligen drastiska reformförslag och som till en början väckte starkt motstånd på många håll. Det förefaller emellertid som om man i stora drag skulle bli tvungen att följa de riktlinjer som Mansholt dragit upp. Dessa går ut på att såväl den odlade arealen som antalet sysselsatta inom jordbruket måste kraftigt minskas samtidigt som större och lönsammare brukningsenheter skapas. Jordbrukare som ger upp sitt yrke skall antingen omskolas och erbjudas annan anställning eller också förtidspensioneras el-

ler kompenseras på annat sätt beroende på vilken åldersgrupp de tillhör.

Efter utgången av den första tolvåriga grundläggandeperioden har EEC förverkligat Romfördragets ursprungliga planer i tre viktiga avseenden. Man har upprättat en tullunion, en fri arbetsmarknad kombinerad med harmonisering av sociallagstiftningen och en gemensam jordbruksmarknad. På andra områden har man ännu inte nått konkreta resultat av samma betydelse och omfattning. Det gäller exempelvis den fria rörligheten för kapitalet, etableringsrätten, regionalpolitiken, en gemensam handelspolitik gentemot utomstående länder, transportväsendet, energiproduktionen, planerna på särskilda så kallade europabolag och en på det hela taget mera genomtänkt industripolitik.

Vitaminspruta

Hösten 1969 började det gnissla i det stora integrationsmaskineriet i Bryssel; på område efter område gjorde man inga nämnvärda framsteg. Men då tog sig de ledande statsmännen i de sex EEC-länderna samman, möttes i Haag i början av december och diskuterade igenom situationen. Resultatet blev en rad initiativ som syftade till att både fördjupa och utvidga gemenskapen. Haagmötet krävde en plan för EEC:s finansiering, en plan för det framtida utrikespolitiska samarbetet och en plan för en ekonomisk och monetär union. Vidare krävdes att ministerrådet under första halvåret 1970 skulle komma till klarhet om hur det skulle bli med förhandlingarna med England och de andra

länder som sökt medlemskap eller på annat sätt ville ordna sitt förhållande till EEC.

Redan tre veckor efter Haagmötet lyckades man nå en överenskommelse om hur de tre gemenskapernas verksamhet skall finansieras. Efter en successiv övergång skall EEC från den 1 januari 1975 ta hand om alla de importavgifter och tullar, som medlemsländerna nu upptar på importen från utomstående länder. Om dessa inkomster inte förslår att täcka EEC:s utgifter skall resten utfyllas genom bidrag från den mervärdesskatt, som medlemsländerna tar ut. EEC får alltså en egen budget, vars inkomster inte blir beroende av medlemsländernas årligen återkommande beslut.

Planerna på ett utrikespolitiskt samarbete drogs upp i en rapport av chefen för det belgiska utrikesdepartementets politiska avdelning Etienne Davignon. Ministerrådet har antagit en del av förslagen i denna rapport och beslutat att de sex EEC-ländernas utrikesministrar skall träffas minst en gång var sjätte månad för att utbyta informationer och konsultera varandra om aktuella internationella problem. Vid dessa möten bildar utrikesministrarna dock icke ett ministerråd. Det blir rent mellanstatliga sammanträden som i varje fall formellt ligger helt utanför EEC:s verksamhet.

I motsats till Davignonrapporten är Wernerrapporten om planerna på en ekonomisk och monetär union av utpräglat federalistisk karaktär, men så har den också utarbetats av en av de ivrigaste federalisterna bland statsmännen inom EEC – Luxemburgs stats- och finansminister Pier-

re Werner. Hans förslag går ut på att EEC under 70-talet skall omvandlas till en fullständig ekonomisk och monetär union av starkt överstatlig karaktär. Medlemsländernas valutakurser får inte ändras sinsemellan och gentemot utomstående länder skall EEC-valutorna fungera som en enhetlig valuta.

Men Werners förslag är bara ett betänkande och redan i EEC-kommissionens förslag till ministerrådet har detta vattnats ur avsevärt. Ministerrådet har sedan i sin tur spätt ut förslagen ytterligare. Kvar står nu egentligen endast ett beslut att man under en treårig första etapp skall känna sig för genom att etablera ett intimare samarbete ifråga om den ekonomiska politiken, dock utan att inkräkta på medlemsstaternas nationella bestämmanderätt. Och sen får man se.

EEC och omvärlden

En av de viktigaste följderna av toppmötet i Haag blev att EEC äntligen inledde förhandlingar om medlemskap med England, Irland, Danmark och Norge samt överläggningar med de andra EFTA-länderna Sverige, Schweiz, Österrike, Finland, Portugal och Island om hur dessa länders förhållande till ett utvidgat EEC skulle kunna ordnas.

Men det är inte bara härigenom som EEC:s utåtriktade verksamhet nu fått en helt annan fart och omfattning. Vid årsskiftet trädde efter lång försening ett förnyat associationsavtal med 18 afrikanska stater (huvudsakligen tidigare franska och belgiska kolonier) i kraft och samtidigt ra-

Fakta om EEC

tificerades ett nytt, ehuru inte lika omfattande associationsavtal med tre tidigare brittiska kolonier – Kenya, Tanzania och Uganda.

Det skulle vara mycket att säga om EEC:s u-landspolitik både i Afrika och andra världsdelar. Här skall endast påpekas att EEC köper ungefär en fjärdedel av u-ländernas totala export och är deras största kund.

Av särskilt intresse är EEC:s medelhavspolitik, bakom vilken man börjar skymta en alltmera målmedveten vilja att knyta samman alla länder kring detta den europeiska historiens gamla ödeshav i ett för alla nyttigt ekonomiskt samarbete. EEC har sålunda redan träffat olika slag av associations- och preferensavtal eller står i begrepp att börja förhandla om sådana avtal med Spanien, Jugoslavien, Grekland,

Turkiet, Libanon, Israel, Egypten, Tunisien, Algeriet, Marocko, Malta och Cypern. I hela medelhavskretsen är det nu bara Syrien och Libyen som fattas, men även de kommer kanske med så småningom.

Sammanfattningsvis kan man om EEC:s fascinerande och mångfasetterade utveckling säga så här: Under den första tolvåriga övergångsperioden konstruerade EEC de mekanismer som krävs för att skapa den avsedda »gemenskapen». Under det årtionde som nu följer skall dessa mekanismer användas till att dels fördjupa gemenskapen, dels utvidga den till nya medlemsländer och dels slutligen etablera ett effektivt ekonomiskt samarbete med ett stort antal länder utanför medlemmarnas krets.